

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

499

REDEVOERING

DOOR

W. J. A. JONCKBLOET.

A

140

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

1297 7119

REDEVOERING.

493
140

OVER
WETENSCHAPPELIJKE BEOEFENING
DER NEDERLANDSCHE TAAL,
REDEVOERING

BIJ DE PLECHTIGE AANVAARDING VAN HET PROFES-
SORAAT IN DE VADERLANDSCHE GESCHIEDENIS EN
LETTERKUNDE AAN HET ATHENAEUM ILLUSTRE

TE

DEVENTER,

op *Woensdag den 16 Februarij 1848*

IN DE GEHOORZAAL DES ATHENAEUMS

UITGESPROKEN

DOOR

W. J. A. JONCKBLOET.

TE DEVENTER, BIJ
J. D E L A N G E.
DRUKKER VAN HET ATHENAEUM.
1848.

AAN

**DE EDEL ACHTBARE HEEREN
BURGEMEESTER, WETHOUDERS EN LEDEN
VAN DEN RAAD DER STAD DEVENTER,**

**BENEVENS AAN DE
BEZORGERS HARER DOORLUCHTIGE SCHOOL,**

ALS BLIJK VAN ACHTING EN EERBIED,

OPGEDRAGEN

DOOR DEN SCHRIJVER.

V O O R R E D E .

A. » Some truths are better kept behind a screen.”

BYRON.

B. » Laissez dire, laissez-vous blâmer, condam-
» ner, emprisonner; laissez-vous pendre, mais
» publiez votre pensée. Ce n'est pas un droit,
» c'est un devoir, étroite obligation de quicon-
» que a une pensée, de la produire et mettre
» au jour pour le bien commun. La vérité est
» toute à tous.”

P. L. COURIER.

**AANZIENLIJKE VROUWENSCHAAR, DIE DOOR
UW BIJZIJN AAN DEZE BIJENKOMST EEN
DUBBELEN LUISTER SCHENKT!**

**EDEL ACHTBARE HEEREN, BURGEMEESTER
EN WETHOUDERS DEZER STAD, LEDEN
VAN DEN RAAD, VERZORGERS HARER
DOORLUCHTIGE SCHOOL!**

**WELEDELE, HOOGGELEERDE HEEREN, HOOG-
LEERAREN IN DE ONDERSCHIEDEN TAK-
KEN VAN WETENSCHAP EN LETTEREN
AAN DEZE PLAATS, ZEER GEACHTE AMBT-
GENOOTEN!**

**ZEER GELEERDE HEER, LECTOR IN DE UIT-
HEEMSCHE TAAL- EN LETTERKUNDE!**

**EDEL ACHTBARE HEEREN, PRESIDENT, OF-
FICIER EN LEDEN VAN DE RECHTBANK!**

**WELEDELE GESTRENGE HEEREN, GEHEIM-
SCHRIJVERS BIJ HET STADS- EN RECHTS-
BESTUUR, EN BIJ DAT VAN HEEREN CU-
RATOREN!**

**WELEERWAARDE, ZEER GELEERDE HEEREN,
LEERAREN VAN DEN GODSDIENST!
WELEDELE ZEER GELEERDE HEEREN, DOC-
TOREN IN HET RECHT, DE GENEESKUNDE,
LETTEREN EN WIJSBEGEERTE!
EDELE JONGELINGEN, KWEEKELINGEN VAN
DIT ATHENAEUM!
ZEER GEËERDE TOEHOORDERS, VAN WEL-
KEN STAND OF RANG, DIE DEZE PLECH-
TIGHEID MET UWE TEGENWOORDIGHEID
VEREERT!**

Het is ontegenzeggelijk, dat sedert de herleving der letteren in Europa de richting der beschaving lang eenzijdig bleef. Gedurende geruimen tijd hield men alleen het oog gevestigd op de klassieke oudheid, en de geschiedenis en letterkunde van Grieken en Romeinen schenen de eenige bronnen waaraan de weetgierige zich met vrucht kon laven.

Terwijl een prelaat verklaarde dat hij den

bijbel niet meer las om zijnen klassieken stijl niet te bederven; terwijl Erasmus slechts de oogen behoefde rond te slaan, om het beeld van zijnen Ciceronianus te vinden, dacht er intusschen niemand aan, dat de studie van vaderlandsche oudheden en taal eenig nut of eenig genoeg kon opleveren. Men bekommerde er zich niet over of de zeden en instellingen van heden ten naauwste samenhangen met de geschiedenis van vroeger dagen; of de taal van het levend geslacht eerst recht begrijpelijk wordt als zij verlicht is door de kennis van de vormen waarin de vaderen zich uitdrukten, — terwijl de oude wereld, in zeker opzicht, voor de zonen der nieuwere geschiedenis een gesloten tijdperk is.

Eerst zeer laat begon in geheel Europa de lust tot studie van vaderlandsche onderwerpen te ontwaken, en wel in de laatste helft der achttiende eeuw. En niets is natuurlijker; want toen de school van Montesquieu de nieuwe geslachten wees op het praktische nut van eigen geschiedenis en oude instellingen, toen eerst kon, — maar toen ook moest noodwendig —

de aandacht der onderzoekenden zich vestigen op de oude vaderlandsche letteren, waarin de geschiedenis en het karakter van een volk even duidelijk te lezen zijn als in de kronijken, die slechts de uiterlijke feiten aanstippen. — De ondervinding is daar om dit te bewijzen, want bijna gelijktijdig zien wij in het laatste dertigtal jaren der vorige eeuw in Frankrijk, Duitschland en ook hier te lande de geestdrift der geleerden voor oudvaderlandsche toestanden zich openbaren; en de namen van een Le Grand d'Aussy, Müller en Huydecoper werden beroemd op een terrein dat vóór hen nauwelijks ontgonnen was.

En welke reuzenschreden heeft die wetenschap sedert niet gedaan! Vooral in Duitschland, waar men niets ten halve doet, waar de menschelijke geest niet rust eer hij van het voorwerp zijner beschouwing geheel doordrongen is! Welk eene onmetelijke kloove ligt er niet tusschen de genoemde mannen, hoe verdienstelijk ook, en een Grimm, Lachmann of Gervinus!

Als wij ons afvragen of in ons vaderland de studie der nederlandsche letterkunde gelijken tred

heeft gehouden met de wetenschap, zoo als die is afgebakend door het genie der duitsche meesters, — en zoo eerbied voor gevestigde namen, of nationale ijdelheid ons ter beantwoording dier vraag met kleingeestige zelfvoldoening wijst op de reeks van geschriften hier in de laatste dertig jaren in 't licht verschenen, — de onpartijdigheid moet, helaas! dat antwoord als onvoldoende afwijzen. De waarheid kent geen aanzien des persoons, en alle pralerij, ook die zich in de nationale kleuren windt, is haar ten gruwel. Daarom het liever volmondig erkend, dat de oudvaderlandsche letterkunde hier schaars *wetenschappelijk* werd beoefend. Maar moge de bloot die bij die bekentenis onze wangen kleurt niet alleen getuigen van schaamte en verontwaardiging over het verledene, moge ze tevens het merkteeken zijn van de herboren geestdrift voor grondige studie.

En hoeveel is er niet dat meê moet werken om die geestdrift te doen ontbranden! Het bewustzijn van ons diep verval in de letterkundige wereld, wij die eenmaal in wetenschap en kunst Europa de wet stelden, wij die uit één bloed

zijn met de Juniussen, de Ten Kates, de Huydecopers; — de behoefte om met het karakter en de denkwijze, de gevoelens en beginselen van het nederlandsche volk van oudsher, ten klaarste in zijne letterkunde afgespiegeld, meer vertrouwd te worden, in een tijd dat zoo menig een brakt op *nederlandsche beginselen*; — het gevoel van het belang dezer studie tot opwekking, tot aanwringing van eene nationaliteit, die meer dan ooit behoefte heeft aan onderschraging — is dit alles geene drangreden genoeg om eene grondige, wetenschappelijke studie onzer oude taal- en letterkunde te wenschen, ja met klem te eischen?

Vergunt mij daarom, geachte toehoorders, in dit plechtig uur, waarin ik openlijk eene betrekking aanvaard, die het mij, zoowel als de dringende neiging van mijn hart, ten plicht maakt tot die wetenschappelijke beoefening onzer schoone moedertaal en letterkunde meê te werken, vergunt mij, dat ik u wijze op de klippen die bij zoodanige grondige studie moeten vermeden worden, en waarop de meesten onzer voorgangers zijn gestrand.

Schenkt mij daartoe voor eene korte wijle uwe vereerende maar vooral verschoonende aandacht!

De eerste vraag die zich opdoet als er sprake is van oudvaderlandsche taal is wel deze: waartoe beoefent men het zoogezegde middelnederlandsch, de taal waarin onze oudste schrijvers sedert de twaalfde eeuw zich hebben uitgedrukt? En het antwoord hierop is natuurlijk: om die taal zelve, en om de letterkunde waarvan zij het voertuig is.

Eene middeneeuwsche letterkunde! Menigeen schrikt op dat denkbeeld terug; want welke voortbrengselen heeft men te wachten van „een tijd in de nevelen der diepste onkunde en barbaarsheid gehuld!” Al ware dit zoo, al moest men den lak beamen door onwetendheid of bevangenheid onzer middeleeuwsche letterkunde aangewreven, zou zij daarom te minder eene bladzijde uitmaken in de geschiedenis van de ontwikkeling van den menschelijken geest? En zouze als zoodanig niet reeds waardig zijn een voorwerp uwer beschouwing te worden? Bui-

tendien, worden wij niet als door de natuur zelve in de eerste plaats op de beschouwing van vaderlandsche toestanden, van nederlandsche ontwikkeling gewezen? En heeft de uiterlijke geschiedenis van ons volk, vóór de vestiging van de nieuwe politiek en 't europesche staatsrecht bij den Munsterschen vrede, minder aanlokkelijks, minder belang voor ons omdat zij weiniger samenhangend en meer duister schijnt? Het tegendeel is waar: het belang van het tegenwoordige eischt dringend, dat men zich bekend make met het vroeger gebeurde; want die kennis alleen lost ons het *hoe* en *waarom* op der verschijnselen die wij in het heden waarnemen, en de geschiedenis is immer te recht als eene leermeesteresse voor het tegenwoordige, als eene waarschuwendende stem voor de toekomst beschouwd. Is dit waar van de uiterlijke geschiedenis eens volks, hoeveel te meer zal het gelden van zijne innerlijke geschiedenis, die in de letterkunde zich afspiegelt, — al ware zij ook in nevelen gehuld, al kleefde er ook de smet der barbaarsheid op!

Maar stelt u gerust, M. H. De weg dien uw onderzoek zou afleggen baarde u niet enkel dis-

telen; knoppen en bloesems te over ontluiken op dat pad, en naast het nederige viooltje bloeit er zelfs de koningin der bloemen. Met eerbied staren wij de gewrochten der middeneeuwsche bouwkunde aan, en niets evenaart den groot-schen indruk dien zij te weeg brengen: vele der letterkundige voortbrengselen der middeneeuwen zijn niet minder reusachtig, niet minder karakteristiek in de behandeling. De geschiedenis onzer oudste letterkunde behoeft, Goddank! het licht niet te schuwen; integendeel zij streeft naar openbaarheid om de verouderde vooroordeelen weg te vagen.

Maar hetgeen ons hier vooral zal bezig houden is de andere beweegreden die ons tot bestudeering van het *middelnederlandsch* noopt: de taal zelve. Zij is middel en doel. — Beloont de taalstudie ruimschoots de aan haar te koste gelegde moeite aan wie door haar trachten in te dringen in den geest van 't voorgeslacht, niet minder aanlokkelijk is die studie voor hem die de taal om haars zelfs wille beoefent en haar organisme ontleedt. Of meent gij dat men

zich den arbeid beklagen zou, als men allengskens met de geschiedenis, de ontwikkeling en de vervorming der taal bekend wordt? Als men die taal in hare oudste vormen leert kennen en weggesleept wordt door de voortreffelijkheid harer uiterlijke ontwikkeling, door den harmonischen klank van hare meer volle vokalen, door de leenigheid waarmede zij zich onder buigingen en zamenstellingen laat kneeden, door den rijkdom van hare grondwoorden, door de fijne schakeering in de uitdrukking?

Of zou het den wijsgeer tot geene resultaten leiden als hij, hare geschiedenis vervolgende, dien uiterlijken bloei allengskens ziet afnemen, de welluidendheid van enkele vormen verminderen, de buigingsuitgangen afslijten en verstommen, haar organismus verstompen, en haar bloed trager vloeien; terwijl daarentegen de innerlijke ontwikkeling toeneemt, het beginsel van haren geest de overhand krijgt over haar zinnelijk kleed, terwijl zij gelijken tred houdt met verlichting en beschaving?

En zou, uit een meer praktisch oogpunt, het niet als bare winst te rekenen zijn, als wij langs

den aangestipten weg tot de overtuiging kwamen dat wezenlijke kennis van de taal, zoo als zij ons heden ten dienste staat, alleen te verkrijgen is door *historische taalstudie*?

Historische taalstudie! Zietdaar de eerste klip waarop onze meeste voorgangers gestrand zijn. Het moge u voorkomen dat zulks onwaarschijnlijk, onmogelijk zij; dat de geschiedenis hier de eenige, de natuurlijkste weg was dien men had in te slaan, — de ondervinding is daar om mijn gezegde te staven. Het Bataafsch bewind mocht al aan eene nederlandsche spraakkunst of eene regeling der spelling het zegel zijner goedkeuring hechten en voor eenigen tijd de wet stellen op het gebied onzer taal, zijne beschermelingen zullen weldra, als dat bewind zelve, alleen tot het gebied der geschiedenis behooren, omdatze de wetenschap niet bevredigen, omdatze niet hooger staan dan de werken van een Moonen of Sewel. Het moge ons vreemd schijnen, maar het is niet te loochenen, sedert de Kamer in liefde bloeiende de eerste schreden zette op het gebied der hollandsche grammatika, moesten er in het vaderland van Lambert ten Kate, Balthasar Huyde-

coper en Willem Bilderdijk drie eeuwen voorbijgaan eer men dien natuurlijken weg eener historische spraakleer insloeg; en de eer van dien stap komt toe aan een man, wien ik het mij een geluk noem onder mijne vrienden te mogen tellen, wien ik het eene eer reken onder mijne hoorders te zien: Dr. W. G. Brill.

Hoewel men alzo in de toepassing dit grondbeginsel over het hoofd zag hield men zich echter nu en dan met de oude bronnen bezig. Maar zoo die beoefening geene vruchten droeg, het was omdat zij geene wetenschappelijke richting had, omdat zij zich bepaalde tot een oppervlakkig diletantisme, dat een systematisch voortschrijden schuwde, dat kritiek vreesde en alle eenheid verloochende.

Gij roept mij toe die beschuldiging te staven, M. H. en die eisch is billijk. Wij zullen er aan voldoen, en het zal ons, helaas! niet aan bewijsstukken ontbreken.

Om de taal uit de bronnen te kunnen bestudeeren moesten die bronnen algemeen toegankelijk

gemaakt worden. Zoowel in Noord-Nederland als in België werden dan ook langzamerhand vele middeleeuwsche schrijvers in het licht gegeven. Maar het dilettantisme begon alras die bronnen zelve te vergiftigen.

Ik wil er niet te zeer op aandringen, dat men er tot heden toe nooit naar streefde de oude schrijvers eene kritische behandeling waardig te achten, want van het dilettantisme kan men geene strenge systematische studie en dus geene kritiek eischen. Maar men had ten minsten recht te vorderen, dat men althans de handschriften die men liet drukken wist te ontcijferen; en zelfs aan dit eerste, eenvoudigste vereischte voldeed niet immer de school tegen wier uitbreiding wij ons met alle krachten zullen verzetten zoo lang ons brein eene gedachte kan vormen en onze hand een protest kan neerschrijven (1).

---

(1) Men heeft ergens trachten te insinueren dat de nieuwe school niet veel meer dan in mijne verbeelding bestaat: » Hoe groot of klein die nieuwe school zij — wij weten het niet.» Al ware het zoo, ik zou met Byron kunnen antwoorden :

Wilt gij voorbeelden? Ik zou met u menig werk vol schijngeleerdheid kunnen doorloopen en u op iedere bladzijde de waarheid van mijn beweerden aantoonen: ik moet mij tot een enkel voorbeeld bepalen, maar tot zoodanig een, waarbij die droevige waarheid terstond in het oog springt, hetgeen te meer bevreemding zal wekken als men overweegt, dat dit geschrift vóór de uitgave onder de oogen kwam van een ne-

---

I may stand alone

But would not change my free thoughts for a throne. Ik weet echter — en ik voel mij gelukkig dit openlijk te kunnen verklaren — ik weet, dat ik niet alleen sta. Zoo de bescheidenheid het veroorloofde zou ik uit Duitschland zoowel als uit Belgie en ons vaderland mannen kunnen noemen die mij niet zouden weerspreken.

Hun die de betere richting miskennen of weerstreven roep ik met Paul Louis Courrier toe:

» Notre vigne n'est point si chétive qu'on le voudrait bien faire croire. Les vieilles souches, à vrai dire, sont pourries jusqu'au cœur, et le fruit n'en vaut guère; mais un jeune plant s'élève, qui va prendre le dessus et couvrir tout bientôt. Laissez-le croître avec cette vigueur, cette séve, seulement cinq ou six ans encore, et vous m'en direz des nouvelles.»

derlandsch professor in het vak, en de goedkeuring en het patronaat wegdroeg eener geleerde maatschappij. Ik bedoel de ten jare 1841 in het licht verschenen fragmenten van den midnederlandschen roman van Parthonopeus. Zij bevatten slechts 365 verzen, en daarin liet de uitgever 50 of 60 oningevulde gapingen, terwijl de vergelijking met het handschrift overtuigend toont, dat alles tot op een letter toe leesbaar en duidelijk was, gelijk de nieuwe uitgave van den Berlijnschen hoogleeraar Massmann leert. Maar behalve die hiaten wordt dit stuk onbruikbaar gemaakt door een aantal valsche lezingen, die niets toegeven aan die van den Spieghel historiael van Velthem, den Ferguut of de verzameling van Oudvlaamsche gedichten. De eenvoudigste uitdrukkingen zijn hier uit onkunde verbroddeld, en die onzin wordt in de aantekeningen toegelicht en verdedigd. Zoo werd b. v. *pensen* tot *pinen*, *wildi* tot *wildt*, *men* tot *ic en*; *u ander borghe* tot *van der borghe* omdat de *u* in het HS. door eene *v* is uitgedrukt, naar de volstandige gewoonte. Zoo wordt uit *dat*, *ook*; het adverbium *sniemen*, dat bekend genoeg

is, verbergt zich achter de woorden *si nemen*, en uit de uitdrukking *ic secghe u overwaer* wordt een onzinnig bijwoord *voverwaer* gesmeed, dat, belachelijk genoeg, in de aantekeningen verklaard wordt.

En geen wonder, dat zoo erbarmelijk een tekst het licht zag, want de uitgever kende het woord *wetenschappelijke studie* niet, en eerst zes jaren later kwam hem voor 't eerst Grimms Grammatika, dat vademecum voor den deutschen taalbeoefenaar, in handen. 't Schijnt ongelooflijk, maar 't is

Al 't geen ick heb gehoort met dees mijn eighene ooren,
En met mijne ooghen zelf gezien.

En welk gebruik maakte men nu van deze bronnen? Slaan wij in de eerste plaats een blik op lexicographie.

Bij alle taalstudie is de eerste behoefte eene zuivere kennis van de beteekenis der woorden: waar men aan deze eerste voorwaarde niet voldoet, wordt de eerste vaste tred reeds belemmerd; men zal onder onzekerheden en tegenstrijdigheden heen en weder waggelen, maar voorwaarts streven niet.

Het dilettantisme rekende zich evenwel van die verplichting ontslagen. In steê van de oudvaderlandsche bronnen te vergelijken, en de hulp in te roepen van aanverwante talen of van oudere dialekten, bepaalde men er zich toe de beteekenis van eene verouderde uitdrukking of van een verloren woord zoo wat bij de gis op te maken; en toch had Huydecoper den weg aangewezen die tot de waarheid leidt! En men meene niet dat ik hier te sterk eene uitdrukking bezigde: ik zou kunnen wijzen op de lijvige geschriften van een geleerde uit deze school, die zich de uitdrukking liet ontvallen van *raden naar de beteekenis, den zin wat te gissen*.

Of zoo men meende een meer wetenschappelijk schijn te moeten aannemen, dan stapelde men ter verklaring van een woord, om 't even of het bekend was of niet, aanhalingen op aanhalingen, die evenwel zelden tot eenige uitkomst leidden, daar men, de kritiek veronachtzame, oorspronkelijke kracht en afgeleide beteekenis dooreen haalde, zonder te schiften of te rangschikken.

Van daar dan ook, dat alle woordenboeken op

onze oude schrijvers onsystematisch, onhistorisch zijn; van daar, dat zoovelen de ergerlijkste misslagen ten toon spreiden, en een gedenkteeken zijn van de onkunde, soms van 't gebrek aan gezond verstand der schrijvers. En meent niet dat dit geldt van de vroegste beoefenaars onzer oude letterkunde alleen, van een Le Long bij voorbeeld, wien nog slechts weinig middelen ten dienste stonden; neen, het geldt helaas! evenzeer, zoo niet bij voerkeur, in onze dagen.

Wilt gij ook hier bewijzen? Ik zwijg er van, dat men te vaak over 't hoofd zag dat een aantal woorden, zoo al niet geheel en al in de beteekenis, dan toch in de nuanceering dier beteekenis veranderd zijn; en hoe gewichtig dat onderscheid bij de verklaring onzer middelnederlandsche dichters is loopt van zelf in het oog. Maar het schijnt ongeloofelijk als men zoogenoemde verklaringen leest, die van een woord *wreen*, dat strijdros beteekent, *eene vrouw* maken, of het woord *bake* d. i. varken, door *beuk*, *sitten* dat een stoel is, door *pijlkoker* vertalen. Na de aangehaalde voorbeelden zult ge u niet

meer verwonderen als gij het woord *galloot*, dat zeeroover beteekent, op den klank af ziet uitgelegd als *gallei*, of als gij *uullaghen*, dat roovers beduidt, ziet van een scheuren tot twee woorden, die *uit hinderlagen* moeten voorstellen. *Faitijs*, dat naar *foi* zweemde, werd door *getrouw* overgezet, *outraden* door: van kracht berooven, schoon het eerste *fraai*, *welgemaakt*, het andere *vreezen* beteekent. Ja Bilderdijk zelf liet bij het middelnederlandsch vaak zijne gewone scherpzinnigheid varen: zoo wordt, onder anderen, bij hem *musardie*, dat elke schanddaad aanduidt, tot een *uil* gemaakt.

En nog heb ik niets aangehaald uit het woordenboek op den Ferguut, dat ten spreekwoord geworden is waar men van onkunde en onverstand gewaagt; — maar reeds genoeg meen ik bijgebracht te hebben om u te doen zien hoe jammerlijk het in onzen tijd nog met middelnederlandsche lexicographie gesteld is ten gevolge der verwaarloozing van historische taalstudie.

Hoe na is aan de woordverklaring de etymologie, de woordafleiding, niet verwand, of liever

daarmeè verweven! En hier is meer dan ergens grondigheid en systematische klaarheid een hoofdvereischte; want het is hier eene gevaarlijke onderneming, te gevaarlijker naarmate zij aanlokkender is. Meer dan eenige tak der wetenschap heeft zij dan ook aanleiding gegeven tot ijdele vernuftsspelingen, tot zinledige woordenkramerij.

Het valt hier ondoenlijk een vasten bodem te winnen, en niet geheel en al in de steppen der fantasie of der hypothese te verdwalen, zomen niet met de grootste behoedzaamheid, aan de hand der geschiedenis, voortschrijdt. Zonder haar stijgt men spoedig tot eene zoo duizelende hoochte, dat men het stof uit het oog verliest; zij alleen bandigt de wilde, teugellooze etymologie.

Ook hier zijn twee uitersten te vermijden, die evenzeer tot onwaarheid leiden. Of men bepaalt zich tot afleidingen uit eene enkele taal, geruggesteund door eene schoonschijnende hypothese, die aan elken konsonant of klankwijziging eene al te bepaalde werking toekent, waardoor zij vaste gemoedsaandoeningen of krachten schil-

dert; — of men breidt den kring waarin een aantal talen ter vergelijking worden bijeengegroept zóó ver uit, dat men voor geene zwa-
 righeid meer terugdeinst, en alles verklaart, al-
 les in verband brengt, ook het meest onzamen-
 hangende.

Het eerste systeem wordt vertegenwoordigd door Bilderdijk en zijne school; het tweede is in het zoogenaamd Etymologisch Woordenboek van Terwen veraanschouwelijkt.

Wie zou bij de overweging der eerste rich-
 ting het gevoelen van den grooten Jacob Grimm niet onderschrijven: „ Wenn man den lauten
 „ reinphysiologische functionen unterschiebt, und
 „ darauf ein unerwiesnes und unbeweisbares
 „ system der aussprache gründet (so viel scharf-
 „ sinn und feiner takt sich dabei an den tag
 „ gelegt hat), wird mir wenigstens die luft allzu
 „ dünn, und ich vermag nicht darin zu leben.”

En omtrent het andere systeem heeft onlangs een even scherpzinnig als geleerd beoordeelaar gezegd, toen zeker etymologisch werk het gothi-
 sche woord *awa* (water) in verband bracht met het kurdische *aura* (wolken) en het latijnsche

aura (lucht): „Als het geoorloofd is den kring
 „der vergelijkingen zóóver uit te breiden, dan
 „zou een ieder, zonder ooit verlegen te staan,
 „ter gelegenheid van dat goth. *awa*, waar wij
 „reeds uit het water in de wolken, en door
 „deze in de lucht gekomen zijn, gemakkelijk
 „alle vier elementen en den chaos zelf uit den-
 „zelfden wortel kunnen ontwikkelen. Wat
 „wint men echter daardoor?”

Wij herhalen het, wat wint men er bij?
 Holle theoriën en ijdele klanken. En hoe ruim-
 schoots die ook hier de plaats der wetenschap
 innamen leert een enkele oogopslag. Ik bepaal
 mij tot een voorbeeld uit Terwens woordenboek,
 uit den tas gegrepen, en dat geen kommentaar
 behoeft:

„*Rond*, bijv. n. en bijw.; hoogd. neders. zw.
 „*rund*; eng. *round*; fr. *rond*; oudwall. *crwonn*;
 „ierl. *cruin*; lat. *rotundus*; verwant aan *rad*,
 „*rand*, *borst*, *breed*, *rondas*, *ransel*, *ronselen*,
 „*krans*, *kroon*, *kreits*, *kruin*, *breiden*, *spreiden*,
 „*grens*, enz.; en van den wortel *ra*, die bewe-
 „ging in het algemeen aanduidt; sanskr. *ri*, *rt*,
 „bewegen, *rinnen*, vloeijen. Deze wortel heeft

„ zich met de *n* verbonden, die aannadering te
 „ kennen geeft, zoodat de wortel *ran* beweging
 „ bij eenig ding, om eenig ding te kennen
 „ geeft, zonder bepaling der rigting, aan welke
 „ eerst het begrip van rondheid, kringvormig-
 „ heid verbonden werd door de omstandigheid
 „ dat een voortrollend ligchaam rond is; doch
 „ de wortel *ran*, *rat* gaf deze rondheid oor-
 „ spronkelijk niet te kennen. De achtergevoeg-
 „ de *t* duidt verheffing aan. Verheven, uitge-
 „ strekt, kringvormig, cirkelvormig, openhar-
 „ tig, enz.”

Mij dunkt ik zie bij dien omhaal van geleerd-
 heid een glimlach zich plooiën om uw mond,
 en te recht; want waar men onder den schijn
 van geleerdheid der goè gemeente zand in de
 oogen wil strooien, en ons voor bare munt
 blinkende en rinkelende rekenpenningen in han-
 den tracht te spelen, daar is een medelijdend
 schouderophalen het eenige antwoord.

Geen wonder nu, dat bij dergelijke in de lucht
 zwevende theoriën onze etymologen zich zelf of
 elkander tegenspreken. Ter proeve moge een
 enkele historische naam dienen: *Teisterbant*,

b. v., de naam van een graafschap dat in onze oudste charters voorkomt, wordt door van Loon verklaard als uit „ *Tiest* (volk), *er* (heer) en „ *bande*, d. i. *verbonden*, zamengesteld, en be- „ teekenende diensvolgens *een VOLK 't geen bij- „ zonderlijk aan zijnen HEER VERBONDEN is.*”

Bilderdijk raakte op die verklaring in vuur en gaf de volgende afleiding; „ Het woord „ *bant* beteekent Jurisdictie, en is hetzelfde met „ ons *ban*, in en voor *rechtsban* nog gebruike- „ lijk, en *Deister* beteekent *bocht*, *kromte*, van „ *deisen*, 't geen wij thands *deinzen* noemen, „ dat is *afwijken*. Het wordt van ouds alge- „ meen op de kromte van een rivier toegepast; „ en zoo is *Teister* of *Deisterbant* de *rechtsban* „ (of 't gezag) *van de bocht* (de afwijking) des „ Rhijns, waar hij van noordwaart ten westen „ afdeinst.”

Maar het pleit was hiermede niet beslist, en een beroemde naam bracht eene derde verklaring te berde, die in ieder opzicht van de beide vorigen afwijkt. Zij luidt aldus;

„ *Bant* is hetzelfde als *bent*, *bende*, beteekende oudtijds veelal bij uitnemendheid een

„ zeker aantal gewapenden onder eene banier
 „ of eenen aanvoerder vereenigd, van waar
 „ *Bentheim*, de woonplaats eener dus vereenigde
 „ bende. — Het graafschap *Teisterbant* of *Teis-*
 „ *terbent* kan dus met eenigen schijn geacht
 „ worden deszelfs naam ontleend te hebben van
 „ eene bende, het zij in die streken door de
 „ Frankische vorsten geplaatst om inheemsche
 „ oproerigen of van buiten invallende stroopers
 „ te teisteren en te straffen, het zij buiten toe-
 „ doen dier vorsten aldaar gevestigd, en door
 „ de naburen, wien zij schrik aanjoegen, de
 „ *teisterbende* genaamd.”

Hoe dit pleit voor de zekere resultaten der
 theorie van die school! Maar nog zonderlinger,
 nog meer waarschuwend klinkt het, als wij die
 schrijvers zich zelve hooren tegenspreken. Zoo
 verklaart Bilderdijk ergens het woord *schobbejak*
 als oorspronkelijk beteekenende: „ een die geen
 „ eigenlijke rusting draagt, maar een eenvoudi-
 „ gen kolder van *schobben*, dat een grover en
 „ minder soort van *malien* is; en dus is 't een
 „ *lichtgewapende*, een *gemeen krijgsman* en van
 „ geen aanzien.” Elders daarentegen verklaart

hij hetzelfde woord door: „*edelen* die *harnassen* „ (*maliënkolders*) droegen.”

Nog fraaier wordt het als een ^{vernaamd} geleerde in één en denzelfden volzin van één en hetzelfde woord de tegenstrijdigste afleidingen geeft. Zij betreffen den naam van een plaatsje in Noordholland gelegen, *Arem* of *Aran* in de charters genoemd. „Moet men, vraagt de ety- „ moloog, moet men bij dien naam aan *zand* „ denken, van wege den wortel *ar*, *har* voor „ hoog? Zeker is hij dan bij den hier bedoel- „ den binnenwaartschen duinkant der Provincie „ allezins eigenaartig en gepast; — maar *Arem* „ kan ook afgeleid zijn van *aar*, water.”

Dergelijke voorbeelden zelf spreken luide en ontslaan mij van de verplichting er eenige aanmerking bij te voegen. Zij leeren maar al te duidelijk tot welke nevelachtige uitkomsten eene etymologie leidt, die niet door den band der historische vergelijking binnen de grenzen van waarheid en waarschijnlijkheid beperkt wordt. En wie onzer woordafleiders heeft zich aan dien band gestoord, zoo men misschien Ten Kate uitzondert? —

De wetenschap tiert niet in het rijk der fantasie: zij gaat van vaste grondstellingen uit om tot klare en vruchtbare uitkomsten te geraken. Wie hiervan niet doordrongen is zal zich kunnen vermaken met Bilderdijsche vernuftsspelingen of geleerden bombast als de raadsheer de Grave opeenstapelde; en hij zal hier en daar een nabaaouer of bewonderaar ontmoeten, maar het onbevagen oordeel der nakomelingschap zal zijn naam wegvagen uit de geschiedbladen der beschaving. —

Er blijft ons nog over te spreken van de leer der vormen, van de woordvoeging, van den versbouw. Maar op welk deel van het gebied der oudnederlandsche taal- en letterkunde wij onze blikken wenden, overal ontmoeten wij dilettantisme, onkunde of stelselloosheid den scepter zwaaiend. Iedere tak der wetenschap werd eene klip waarop men schipbreuk leed.

Verbuiging en vervoeging was in het middelnederlandsch rijker aan vormen en nauwkeuriger dan thans het geval is: dit wordt zelfs er-

kend door hen, die niet bijzonder met die taal en hare letterkunde zijn ingenomen. Dit had, zou men meenen, eene drangreden moeten zijn om de vaste wetten dier buiging na te sporen; en sedert eene halve eeuw waren er bronnen genoeg bekend geworden waaruit zekerheid te scheppen was. En toch is er geen punt waarom men zich zoo weinig bekommerde; en van daar dan ook, dat de enkelen die dit stuk behandelden zoo oppervlakkig zijn en tot geene uitkomst geraakten.

Onze zelfstandige naamwoorden hadden twee verschillende buigingen, hemelsbreed van elkaar onderscheiden, en die men, met eene uitdrukking van Grimm, gewoon is de *sterke* en de *zwakke* te noemen. Wie heeft vaste regelen opgegeven naar welke men de substantiven onder een dier beide klassen zal rangschikken? De nml. adjectiva zijn aan de beide buigingen onderworpen: wie heeft de wet ontdekt, waarnaar, in verschillende omstandigheden, de vereischte declinatie moet worden toegepast? Ach dat wij één naam konden noemen, die dit pleit beslissend voldongen hadde! Maar verre van

daar; de dilettantenschool verklaart openlijk, dat volgens haar oordeel dit alles op losse schroeven staat. En ook hierover verwondere men zich niet; want om tot onomstootelijke zekerheid te geraken was in de eerste plaats eene stalen vlijt, een onuitsprekelijk geduld een vereischte, en de geschriften der verouderde school bewijzen ons maar al te zeer, dat die deugden niet behooren tot de sieraden van hen, die het nooit ernstig genoeg meenden met de wetenschap om haar hunne rust of vadsigheid ten offer te brengen.

Maar van een andere zijde lagen stellige resultaten buiten het bereik dier richting wegens gebrek aan kritischen blik. Als den afschrijvers van later tijd het zuiver grammatisch gevoel der 12^e en van 't begin der dertiende eeuw ontzinkt, en als daardoor vele HSS. dikwerf sterke en zwakke buiging verwarren, dan komt het op iets meer aan dan eene bloote verzameling van bewijsplaatsen in 't honderd gegrepen. Kritische takt en historische vergelijking worden hier onmisbaar, — en hoe weinig men zich daarmede inliet leert eene treurige ondervinding.

Wat de woordvoeging aangaat, het gevaar van stranden was hier niet zoo groot, omdat men zich tot eene bloote opsomming van verschijnselen kon bepalen. Zoo wij al op onjuistheden stooten, het groote gebrek bestaat hier veeleer in de onvolledigheid.

Maar wederom bij de behandeling van den versbouw doen zich de grootste ongerijmdheden voor, waarbij wij nog een oogenblik moeten stilstaan.

Vroeger geloofde men aan geen maat noch rhythmus der middelnederlandsche verzen. Het algemeen gevoelen was, dat de oude rijmelaars hunne regels ongelijk met acht, tien, twaalf of meer lettergrepen overlaadden, tot dat het hun gelukte met behulp van dezen of genen stoplap een rijmwoord te vinden. Die theorie mocht aanhangers vinden zoo lang men waande dat de nml. letterkunde enkel uit ondichterlijke rijmkronijken bestond, wier kunstwaarde luttel was en wier aesthetisch schoon men ondanks alle opvijzelen niet voelbaar maakte. — Toen men begon in te zien, dat er vóór die didaktische school hier werkelijk poëzij gebloeid had, en

dat er volgens eene eeuwige wet ook harmonie moet bestaan tusschen de uiterlijke vorm en de innerlijke waarde van een kunststuk, wil het dien naam verdienen, — toen kwam men van de oude stelling omtrent die algeheele bandeloosheid terug, en er ontstond een ander systeem, dat de mnl. maatkunde aan vaste wetten onderwierp en dat weldra algemeen ingang vond. En toch verkrachtte dit stelsel de eenvoudigste wetten van uitspraak en welluidendheid, want men nam er als uitgangspunt aan, dat de oude dichters den natuurlijken klemtoon der taal niet in acht namen, ja geen onderscheid tusschen sterk betoonde en stomme lettergrepen kenden! De oorzaak der dwaling lag ook hier wederom in gebrekkig onderzoek en in gemis van historische vergelijking, die weldra tot eene betere uitkomst geleid had, als het voorbeeld leert der Duitschers die zich met dit punt bezig hielden.

Wij willen die droevige opsomming niet vervolgen: de akte van beschuldiging is breed genoeg om ons ten waarschuwend voorbeeld te strekken.

Mochten de bijgebrachte voorbeelden u vooral

ter waarschuwing strekken, kwekelingen dezer doorluchte school! tot wie ik meer bijzonder mijne rede meende te mogen richten. Mochten ze de overtuiging bij u gevestigd hebben, dat bij het beoefenen van elk studievak eene systematisch wetenschappelijke richting de eenige ware is, zoo uw arbeid tot nut voor u zelve, tot heil der maatschappij zal gedijen. 't Is waar, vele zijn de uren, groot de inspanning die de wetenschap vordert, maar zij zelve loont die opoffering honderdvoudig.

Ik heb gemeend bij deze plechtige aanvaarding van den leerstoel der Nederlandsche letterkunde en geschiedenis aan deze doorluchtige school het onderwerp mijner rede bij voorkeur uit het lievelings deel mijner studie te mogen nemen. Ik bepaalde mij tot een overzicht van de methode tot nu toe gevolgd, omdat ik bij den aanvang eener nieuwe loopbaan mij zelve de richting wilde afbakenen, die ik zal te volgen hebben, om mij, en wie met mij dien weg zullen betreden, te behoeden voor de dwalingen waarin zóó velen vóór ons vervallen zijn, voor de oude sleur

waaraan zij zich niet durfden of konden ontrukken.

Ik ben altijd van meening geweest dat eene inwijdingsrede hoofdzakelijk moet strekken tot een wetenschappelijke geloofsbelijdenis, tot een programma voor de toekomst.

Mocht het mij gelukt zijn mijne verontwaardiging over het miskennen van beginsels ook slechts voor een gedeelte in uwen boezem overgestort te hebben, dan zal ik niet vele woorden behoeven, M. H., om u de vereischten te schetsen tot eene echt wetenschappelijke beoefening onzer taal en letterkunde, zoowel als der zoo na daarmede verwante geschiedenis. Onbezweken ijver in het beoefenen der bronnen; onbevange kritiek, steunende op historisch-grammatiche gronden, in het trekken van resultaten; onafgebroken strijd tegen onwetenschappelijke verblindheid en vooroordeel, zonder aanzien des persoons, zietdaar het nog schaars betreden pad, dat den beoefenaar der mnl. letterkunde voor het vervolg is aangewezen; zietdaar de grondwet waaraan ik mij bijzonder verbonden reken om aan mijne roeping te voldoen.

Die roeping was immer die mijns harten, maar Gij hebt daarop het zegel gedrukt, Edel Achtbare Heeren, Burgemeester, Wethouders en Raden dezer Stad; Gij, Verzorgers van dit Athenaeum, door uwe vereerende en vleierende uitnoodiging herwaarts. Gij hebt mij door de goedkeuring mijner beginselen den moed verlevendigd, om met onverflaauwden ijver voort te streven op de baan der wetenschap. Maar gij hebt mij tevens de gelegenheid geschonken, dat, wat ik als waarheid huldig, dat, wat mijne ziel vervult, over te planten en te ontwikkelen in het gemoed van onbevangen leerlingen.

Was het mij aangenaam hier plechtig en openlijk mijne inzichten in de wetenschap voor een iegelijk te ontvouwen, hoogst welkom is mij vooral dit uur, omdat het mij de gelegenheid opent te voldoen aan eene lang gekoesterde behoefte van mijn hart. Ontvangt dan, Edel Achtbare Heeren, mijnen oprechten dank voor het vertrouwen in mij gesteld: eene stem in mijn binnenste zegt mij, dat dat vertrouwen niet zal worden beschaamd. Ik gevoel levendig

al het gewicht van den last dien Gij op mijne schouderen hebt gelegd; maar ik gevoel tevens dat lust en ijver, dat uwe ondersteuning en bescherming dien last licht zullen maken. En hoeveel is er niet dat dien ijver moet aanvuren! De herinnering aan hen, die vóór mij dezen leerstoel bekleedden! Een Beijerman, een Mees, mannen verre boven mijnen lof verheven, en wier aandenken levendig is gebleven in uw hart, gelijk hunne namen door de gulden stift der faam met onuitwischbare letteren gegrift staan in de jaarboeken van dit Athenaeum! Hunne voetstappen te drukken zal mijn roem zijn. En als ik mij daarbij voor den geest breng dat ik sta op een grond sinds eeuwen aan de wetenschap geheiligd; dat in deze veste de groote Erasmus zijner ontwikkeling deelachtig werd, dat hier de bloeiende school van Geert Groete, toen het licht van beschaving in het overige Europa nog slechts schemerde, den akker voorbereidde waarop ons Athenaeum welig kon tieren — dan ontvlammen die grootsche denkbeelden mijn moed en vertrouwen: ik zal dien bodem niet ont-heiligen, en zoo ik thans maar al te zeer

gevoel wat mij nog ontbreekt, ik vertrouw
tevens,

Zoo 't onvolmaektheit is 't mag tot volmaektheit dyen!

Wanneer ik mijn oog op u laat rusten, Hooggeleerde Heeren, die ik thans mijne Ambtgenooten mag noemen, dan tintelt eene mengeling van aandoeningen in mijne borst. Eerbied en fierheid vervullen mijn gemoed. Ik ben er trotsch op toegelaten te zijn tot uwen kring, want in uwe zucht voor wetenschap zal ik mijn ideaal verwezenlijkt zien.

Sommigen uwer siert het zilver der jaren, anderen zie ik in de eerste kracht van mannelijke ontwikkeling, maar allen bezielt u één wensch, allen ademt gij ééne gedachte, de roem van dit Athenaeum, het heil der aan uwe zorgen toevertrouwde jongelingschap.

Hoe zal ik de welwillendheid, de voorkomendheid roemen waarmede gij mij onder u hebt opgenomen! Weest verzekerd, dat ik die echte humaniteit weet te waardeeren. En terwijl het mijne overtuiging is, dat de bloei van deze doorluchtige school innig verweven is met de

wederkeerige achting en genegenheid in onzen kring, die alleen de gewenschte eenheid van studie waarborgt, zoo verzoek ik u dringend de verzekering dier gevoelens mijnerzijds niet als een blooten klank, als eene ijdele plichtpleging aan te nemen. Ik zal trachten mij die van uwen kant waardig te maken. En zoo hoop ik, voorgelicht door uwe meerdere ondervinding en aangevuurd door uwen ijver, mede te werken tot den bloei van dit Athenaeum, tot het heil des vaderlands!

Alvorens te eindigen nog een woord tot u, edele jongelingen, kweekelingen dezer doorluchtige school.

Mochten de woorden die ik sprak in de eerste plaats bij u ingang gevonden hebben, en mocht het mij in het vervolg gegeven zijn er toe mede te werken om in uw gemoed die zucht voor de wetenschap te ontvonken, die alle oppervlakkigheid schuwt.

Ik herhaal openlijk wat ik u reeds bij den aanvang mijner lessen te kennen gaf, dat ik ook op uwe genegenheid bijzonderen prijs stel, ge-

lijk ik u van de mijne verzeker. Naar mate ons aantal inkrimpt, naar die mate kunnen en moeten wij ons naauwer aan een sluiten tot bevordering van den bloei onzes Athenaeums. En ik durf vertrouwen dat er tusschen ons nu reeds eene sympathie bestaat, die bevorderlijk zal zijn aan de goede zaak; want ik voed de hoop dat gij mij niet hebt leeren beschouwen als een strengen leermeester, die uit de hoogte der kathedr zijne wijsheid op u wil laten afdalen, maar als een ouder medebroeder die u met raad en daad wil ter zijde staan. — Behoef ik er op te drukken, dat ik volgaarne al mijne krachten wil wijden aan uwe ontwikkeling, dat ik er trotsch op ben mede het recht te hebben om u voor te bereiden voor uwe roeping in de maatschappij?

Men heeft u dikwerf de hoop des vaderlands genoemd: moge die naam niet door u beschaamd worden! Vrije wetenschappelijke ontwikkeling zij daartoe uwe leus; want bedenkt, dat de toekomst van Nederland voor een deel ook in uw hart en in uw brein sluimert. Moge de beoefening van Nederlandsche geschie-

denis en letterkunde er toe bijdragen om in u
die nationaliteit en dien burgerzin te kweken ,
die eenmaal tot heil zullen strekken van het va-
derland, en tot roem van Deventers Athenaeum !

Ik heb gezegd.

